

Z I D O V

GLASILO ZA PITANJA ŽIDOVSTVA

MPRAVA I UREDNIŠTVO: ZAGREB, ILICA BROJ 31 III. KAT.
 RUKOPISI SE NE VRAĆAJU.

PRETPLATA: GODIŠNJE K 120, POLUGOD. K 60, ČETVRTGOD.
 K 30, POJEDINI BROJ K 4.— IZLAZI SVAKOG PETKA.

Židovi u Vojvodini

Proces njihova nacijskoga afirmiranja.

Pod krinkom spoljašnjega asimilatorstva Židovi su u Vojvodini oduvijek bili u suštini svoga bića tradicionalno vjerni svome jevrejstvu.

Ono još nije, kao u ognjištima asimilantstva, bilo u opasnosti da podlegne spoljašnjim uticajima, jer je bilo čvrsto usidreno, kao religijski osjećano jevrejstvo, u dušama Jevreja u Vojvodini. U njihovim je općinama, kao proživljavana tradicija, jevrejstvo imalo i unutrašnje vitalnosti i spoljašnje otpornosti. Zato njihovo nacionalno budjenje nije imalo tek negativne uzroke, uzroke, koji bi tek s polja dali podstrek za samoobranu napadnutih. Za cijelo: kad se prevratom prekinuše veze, koje su — dosta površno i više pod uticajem krilatica nego li po unutrašnjoj nuždi proživljavanog jevrejstva — vezivale Jevreje u bivšoj Mađarskoj, oni su jedan čas osjetili izvjesnu izolovanost, jer nijesu s mjesta imali neposredni dodir s ostalim Jevrejima naše države.

Iz osjećaja te izolovanosti oni su i sami tražili, i radosno, čak sa žarom i zanosom, dočekivali vezivanje veza sa ostalim Jevrejima. Možda je na potonjima više no na vojvodjanskim Jevrejima bila krivnja, što ni organizatorna forma ni unutrašnja bitnost jevrejskog jedinstva s njima nije toliko učvršćena, koliko mi svi to ne samo želimo, već i spoznajemo kao prijeku nuždu. A ova neustaljenost veza uzajamnosti, pored zakona tromosti koji se i tu mora tek da prevlada, jest uzrokom, da vojvodjanski Židovi, težeći za nacijsko-političkom afirmacijom, idu svojim putevima, jedva potpomagani od ostalih Jevreja.

I oni, i mi, osjećamo da taj nehotični »separatizam« djeluje kao zapreka svakoj snažnijoj akciji, naročito kod narodne manjine kaošto je židovska, koja nigdje u našoj državi nema prostorno snažne jezgre, koja bi po zakonu socijalne gravitacije privlačila razasute čestice. I tako ovamo od prevrata pored svih ideologija o nacijsko-političkoj organizaciji nijesmo došli do nje. Nedostaje politički uzgoj, za kojim se naprežemo. »Apolitički atavizam« Jevreja, koji ima uzrok u zatvorenosti negdašnjeg geta jednako kao i u samozatajnom zanosu za varavu i krivo shvaćenu parolu o »jednakosti«, nije prevladan. Treba da smo iskreni prema sebi, kolikogodj je za svijesni dio naših Jevreja ova spoznaja bolna. Treba da sebi priznamo i to, da jedan dio naših Jevreja lako podleže bojazni od prijetnja s polja i voli ustrajati u onoj malo karakternoj mentalnosti, koja smatra iz

ropski shvaćenog opreza najboljim, da se drži načela: *quieta non movere*, ma da židovski pitanje nipošto nije »mirno«, nego je, i s polja i iznutra, i te kako u gibanju!

Tuskoro je zvano pero*) upravilo poziv na vojvodjanske Židove, da se organizuju kao jevrejska stranka. Time je ovo pitanje stavljeno u gibanje, i mi se nadamo, da se ne će skinuti s dnevnoga reda.

Red je da se i ostali Jevreji izjasne o tome. Mi ćemo to učiniti prije svega sa gledišta, jesu li u dovoljnoj mjeri dane unutrašnje pretpostave za takovu organizaciju, drugim riječima, postoji li ona pripravnost duhova, koja zajamčuje takovoj organizaciji organsku, živu snagu.

Koliko, kako u uvodu spomenusmo, držimo da je tradicionalno jevrejstvo čvrsto usidreno u Židova u Vojvodini, toliko ipak valja konstatovati, da je u njih svijesno nacijsko afirmiranje ojačalo tek u posljednjih nekoliko godina, najpače iza prevrata. Jedno nacijsko-političko organizovanje njihovo nužno bi po tome bilo ekstenzivno, diktovano potrebom zaštite nacijske manjine prema nivelizatornim zahvatima države i društva, ali bez onih intenzivnih pretpostava, koje postoje u zemljama sa velikim koncentrisanim židovskim masama, koje — i prema vani — živu svojim sopstvenim jevrejskim životom tako, da zaštita njihova kao nacijske manjine organski proizlazi iz njihove duševne osebnosti jednako kao i iz društvene. Ove mase osjećaju potpuno jakost svoje židovske vezanosti, koja, u toj jačini, u vojvodjanskih Židova još ne postoji nego je tek u bivanju.

To ne znači, da mi otklanjamo njihovo nacijsko-političko organizovanje. Mi smo uvjereni, da su vojvodjanski Židovi u većoj mjeri no drugdje doživjeli slom asimilatorstva, slom koji im je donio radost oslobođenja iz unutrašnjeg ropstva, pa da su stoga i potpuno svijesni nemogućnosti novih puteva k asimilaciji, koja bi mogla izazvati samo prezir. Po unutrašnjoj, apsolutnoj, nuždi oni imadu samo jedan put: da se raliiraju. Ako to izvjesna nežidovska publicistika ne će da uvidi, ona time dokumentira ono, što sama često prezirno naziva austrijskim mentalitetom, koji je gušio svako budjenje duševne autonomije t. zv. malih naroda, a naročito u Židovima vidio samo privjeske, o kojima bi mogla zavisiti prevaga na partijskim vagama. Časno je i dostojno od vojvodjanskih Jevreja, da ih — u eri,

*) Dr. Julije Dohány u »Jüdisches Volksblatt« (Novi sad).

koja nosi signaturu oslobođenja nacija — mrzi ovakova funkcija, koju su i predugo Jevreji morali da vrše.

Ali mi smo mišljenja, da ova nacijsko-politička organizacija ne smije da bude primarna. Primarno ima da bude unutrašnje i intenzivno pripremanje i organizovanje onamošnjih Jevreja u cilju opće židovskog nacijskog osvještavanja, koje dovodi do solidarnosti svega židovstva u cilju izgrađivanja jedne pune jevrejske duševnosti jednako kao i u cilju saradnje u postizavanju onih nacijskih zadataka, koji nacijskoj cjelini, uz građenje narodne domaje, obezbjeđuju trajnost njezina opstanka. Ekstenzivnost nacijsko-političkog organizovanja kao primarne aktivnosti krije u sebi pogibao za intenzivnost — u Vojvodini još jedva započete — cionističke akcije. Vodeći jevrejski muževi u Vojvodini, ne samo cionistički, za cijelo spoznaju, da su dojakošnji uspjesi nacijsko-jevrejskog buđenja Jevreja u Vojvodini postignuti samo po cionizmu i da su se samo po njemu mogli postići i samo se po njemu mogu intenzivirati i izgrađivati.

Nije dakle cionistička »tjesnogrudnost«, ako mi sa svoje strane hoćemo da naglasimo kao primarnu dužnost vodećih muževa Židova u Vojvodini krepku i što bržu organizatornu izgradnju cionizma. Samo po njemu se, u nas, može ustaliti intenzivno nacijsko naziranje. A samo stvaranje jedne duboke nacijske orijentacije može da dade čvrstu, neколеbljivu osnovku za nacijsko opredjeljenje i u politici, koja je u velikoj mjeri stvar oportunisti, a oportunisti lako poremećuje idejni pravac samih osnovnih načela, ako ona nijesu čvrsto usidrena u duhovima.

I k tomu dolazi ono, što se ne može dosta često opetovati: Zadaci, koje u ovo sudbonosno doba ima da izvrši sav narod, a o kojima, više no o ičemu, zavisi trajna obnova i trajni opstanak naroda, ti zadaci kategorički iziskuju, da im se, prije svega i potpunim predanjem svih najplemenitijih sila, predamo. Sve drugo mora da stupa pred tim zadacima u pozadinu.

Palestinski mandat i ustav

IZJAVE WEIZMANN.

Povodom svoga boravka u Glasgovu govorio je prof. dr. Weizmann na dvim skupštinama o palestinskom mandatu i ustavu, te je u glavnom rekao slijedeće:

U zadnje vrijeme bave se i riječju i pismom prijatelji, a još više neprijatelji cionizmom, što je dovelo do kontroverza između obih latora. U laboru cionista nije nikada bilo u tom pitanju kontroverza. Više je no jednostavno pitanje, kad se veli, da su Ži-

dovi cijeloga svijeta bez razlike njihovog socijalnog položaja, klime i okoline, u kojoj su živili, molili, stradali i čeznuli za Palestinom. Približio se dan ostvarenja i predmet njihove čežnje poprimio je forme, često svakako nelijepe forme, realnosti. Ta realnost donijela je sobom mnoge poteškoće.

Jedna od tih poteškoća, koju navadjaju, je takozvana dvostruka narodnost. Weizmann drži, da nema razloga bojazni radi dvostruke narodnosti. Židovi, koji će poći u Palestinu, bit će isto tako dobri Palestinci, kao što su Židovi, koji su ostali u Velikoj Britaniji dobri britanski državljani. Nema razloga bojazni, da će palestinska židovska zajednica, ikako u hrdjavom smislu uplivisati na blagostanje onih, koji ne polaze u Palestinu. Druga velika poteškoća, kojom se bavi javno mnijenje, a osobito ono u Engleskoj, koja je preuzela na se terete, ali i prednost da pripomogne izgradnji židovske narodne domaje u Palestini, je arapski problem. Pred nekoliko dana objelodanjen je nacrt jednog ustava za Palestinu, te se o tom počelo disputirati. Govornik ima sigurno neka iskustva u pregovorima s Arapima i poznaje donekle Palestinu i njezine susjedne zemlje. Po njegovu je mišljenju kratkovidno i skroz nečasno, da se postojeće poteškoće u Palestini pripisuju Židovima ili cionizmu. Ne će da negira, da ovi stoje u nekakovom savezu sa navedenim poteškoćama. Ali tužitelji nikad nisu na to pomislili, da u Egiptu, gdje su još veće poteškoće, nema židovskog nacijonalizma, da u Indiji, gdje su poteškoće nesravnivo veće, nema cionizma i da isto tako u Mezopotamiji, a pogotovo u Irskoj nema cionizma. Dokaz je kratkovidnosti i ujedno izvjesne mjere predrasuda, ako se sve svaljuje na Židove. Poteškoće, koje se pojavljuju u Palestini, tek su djelomične pojave onog općeg preokreta, koji svagdje osjećamo. Cijeli Istok bio je potrešen. Uzdrmaše se stare forme i vladavine autoriteta u onim zemljama, a nove su forme stvorene. Kako će se konačno razviti te forme, danas nitko ne može da kaže. Zar nije britski problem

u Egiptu do izvjesnog grada sličan židovskom problemu u Palestini? Egipatski narod radio je za pravo samoodređenja i tražio je uspostavu sopstvene narodne domaje u vlastitoj zemlji. Pri tom je došao u konflikt sa životnim interesima države. Egipat je, kao što je rekao ministar predsjednik, koridor, koji je bezuvjetno potreban za promet između zapadnih i istočnih djela države, i upravo taj je princip stajao u protimbi k suverenitetu Egipta. Uvjeran je, da će anglosaska civilizacija naći riješenje, koje će ujediniti interese, koji se sada protive jedan drugomu. Ovo riješenje kretat će se u smjeru, da će si Egipat pomalo i sistematski utirati put, dok će postati doista slobodni i kultivirani Egipat, koji će pojmili, da ovakav koridor nikako ne ugrožava njegov narodni razvoj.

Ako bi htjeli da primijenimo ovu analogiju na Palestinu morali bi se prije svega pitati, što je za čovječanstvo važnije, mnoge godine židovskih nastojanja i naprezanja da pretvore u djelo i da time stvore snažnu civilizatornu moć i velik duševni upliv ili da Palestina i nadalje ostane puštinjom? Svaki čovjek sa razumom odlučit će se za prvu formu pod uvjetom, da se time ne naruši narodni razvitak Arapa. A Židovi su zadnji narod, koji će pokušati da Arape u tome smetaju. Možete si zamisliti Palestinu, koja će se razviti u tom smjeru kao Englezi i Francuzi u Kanadi, sa dvije civilizacije, koje rade za zajedničku dobrobit, ili kao Švicarsku, gdje žive i zajednički rade tri razna naroda. Druga interpretacija cionizma i njegovog rada u Palestini mogla je da nastane samo iz zlobe. Židov u Palestini ne ide ni za kakovim podjarmljivanjem ili uništenjem, niti Arapa, a niti hrišćana.

U drugoj jednoj skupštini u Glasgovu bavio se prof. dr. Weizmann poglavito pitanjem mandata, te je među ostalim rekao:

Nacrt mandata za Palestinu ne bavi se samo principom osnutka židovske narodne domaje, već označuje i sredstva i puteve, kako se ima postići cilj. Mandat još

nije do sada ratificiran radi poteškoća poralnog vremena, no postoji nada, da će biti na narednoj skupštini Lige Naroda ratificiran i time stvorene solidne političke osnovke za upravu zemlje. U međuvremenu upravlja se zemlja u smislu nacrt mandata. Pri tome nastale su neke poteškoće, no kraj svega toga stoji činjenica, da svijet priklanja nazoru, da nijedna zemlja ne smije od sada ostati pustla i prazna. Weizmann se zatim bavi raznim napadajima antisemita, a naročito, da su Židovi sebi uzeli za cilj da podjarme Arape. Pored Židova i Arapa postoji još i mandatarina sila, koja svim oprezom pazi, da se ne dogodi nepravda, a on ima povjerenja u britski smisao za pravednost. Objelodanjeni su nacrti za ustav Palestine, a ovi daju arapskom pučanstvu mogućnost, da se izjavi i da brani svoje interese. Cijoniste pozdravljaju ovaj ustav, i jer ne traže za sebe nikakvih političkih privilegija u Palestini, oni traže samo jedno: nedvoumnu, jasnu mogućnost, da ustraju na svojim vlastitim zašlugama i pravima. Ustav ujedno je i poziv na židovstvo. Zadaća Velike Britanije dovršena je onim časom, gdje su stvoreni politički vjeti, a do židovstva je, da sa danim uvjetima izgradi i najbolje sebi uredi narodnu domaju. Govornik je uvjeren, da taj polhvat ne može imati ni pod najtežim okolnostima neuspjeh, jer je židovstvo nerazorivo u svome duhu.

*

»JÜDISCHE RUNDSCHAU« O NACRTU USTAVA.

Sastavljači nacrt imali su da riješe tešku zadaću. Ponajprije se moralo udovoljiti zahtjevima narodnog zastupstva, ali se morala uvažiti i potreba posebnih mjera, da bi se moglo postići izvršenje onih mandatarinih odredaba, koje zahtjevaju osiguranje narodne domaje, koja se imade izgraditi za židovski narod. Mandatarina vlast nastojala je, da tu zadaću riješi na temelju svoje izvrsne kolonijalne prakse. U zakonodavnom vijeću dala je ona narodnom zastupstvu široko polje rada, da bi unapred s tim mjerama opreznosti priječila teror većine

Još jedan »Savez«

U broju 7. »Židova« otvorio je dr. Nikola Tolnauer diskusiju o pitanju osnutka »športskog saveza«. Priključujući se posvema njegovim izvodima ja ću nastojati, da u ovom članku upozorim našu javnost na sve one opasnosti, koje nam prijete poslušamo li Glas onih među nama, koji u želji za osnivanjem svedj novih saveza i odbora zaboravljaju, da već osnovani postoje i rade.

Na prvoj konferenciji delegata jevrejskih omladinskih udruženja osnovan je Omladinski Savez. Osnovan je na temelju radnog programa, koji u jednakoj mjeri predviđa intenzivan rad na polju duševnog i tjelesnog preporadjanja naše omladine. U svrhu što uspješnijeg provadjanja ovog programa vodstvo je Omladinskog saveza povjerilo pojedine radne referate stručnjacima, kojima je bila dužnost, da povjereni im posao provadjaju sa svom nužnom spremom Referat za »tjelesni rad« povjeren je našem najpozvanijem stručnjaku, kojemu je doista uspelo, da u okviru prihvaćenog programa razvije intenzivan rad. Uspješnost njegova djelovanja zapažala se je naročito u organizovanju športskog dijela omladinskih sletova i ja sam uvjeren, da mi nitko ne će osporiti, da je upravo taj

dio naših sletova u mnogo čemu nadmašio sva naša očekivanja. Sarajevski slet bio je vidan dokaz, kako se i iz krila omladinskog saveza dađe uspješno provadjeti organizovanje naših športskih udruženja.

S veseljem priznajem, da su naša športska društva u znatnoj mjeri napredovala u posljednje dvije godine. U gotovo svakom većem gradu postoji po koje naše gimnastičko društvo ili nogometno društvo. U Zagrebu i Sarajevu naši se nogometni klubovi mogu takmiti sa prvorazrednim klubovima i ni za čas ne sumnjam, da će naš Makabi i naša Bar-Kobba udariti svijetlim putevima, kojima je pošao hečki »Hakoah«. Nu istodobno ne mogu, a da ne izrazim svoju bojazan, da je ovo »športsko napredovanje« u vezi sa opadanjem svakog smisla za jevrejsko-kulturne momente našeg života. Bojim se, da će športski razvitak potisnuti u pozadinu svaki smisao i svaku potrebu za kulturno-jevrejski rad i da će na našim valjanim športašima jedino »dress« biti jevrejski. Osnuje li se dakle naročiti športski savez, kojemu će cilj biti isključivo propagiranje športa bez obzira na sve ostale jevrejsko-omladinske radne potrebe, to moja bojazan postaje još opravdanija. Novi će športski savez dosljedno svomu programu svu svoju

pažnju posvetiti samo »športskom momentu«, a pustiti iz vida sve ostale kulturne potrebe, a učiniti će to nužno već i s razloga, što će tada uz njega postojati jedan Omladinski savez, sa čisto kulturnim programom.

Dogoditi će se ono, čega smo se od prvog časa bojali. Naš rad izgubiti će potrebnu ravnotežu. Dok ćemo s jedne strane imati samo športski savez, dotle će s druge strane raditi jedan kulturni savez. Bez nužnih veza i jedan i drugi izgubiti će svoj »raison d'être« zalutavši na puteve isključivog njegovanja i bavljenja tjelesnim odnosno duševnim radom. Poslužiti ću se riječima prijatelja dr. Tolnauera: »dobiti ćemo dva tipa jevrejskog omladinca: jedan s debelim očalima, uleknutim prsima i visokom naobrazbom i drugi s čvrstim mišićima, a duševno prazan«.

I bez naročitog »športskog saveza« mi već danas obilujemo s tipovima jakih mišića i prazne glave. Dostaje kratko boravljenje u krugu nekih naših športaša, pa da se potpuno uvjerimo, kako su mnogi od njih užasno zastranili smetnuvši potpuno s uma, da nam je njegovanje športa samo sredstvo, a cilj da je mnogo, mnogo viši. Ovo zamjenjivanje svrhe sa ciljem postalo bi još očividnije u jednom naročitom športskom savezu. Duh vre-

nad manjinom. Ta zaštita manjina potrebna je bezuvjetno u državi različitih narodnosti, kao što je Palestina danas i kakva će sigurno i ostati. Sastavljačima nacrtu sigurno je bilo jasno, da ta zaštita imade u ovom slučaju posebno znamenovanje i potrebu. Radi se naime o zaštiti jedne manjine, koja po mandatu imade zadaću, da postane najvažnijim faktorom pri ostvarenju velike, od mandatarne vlasti »na želju najvažnijih sila u Savezu Naroda preuzete zadaće, da osnuje u Palestini narodnu domaju za židovski narod«.

U mnogim cionističkim krugovima raspravljalo se o ustavu Palestine sa bojazni, u mnogim necionističkim u zlorodom očekivanju »kobnog udarca« za cionističke nade i planove. Svakom poznavaoocu engleske političke tradicije bilo je ali odmah apsolutno jasno, da se ustavu Palestine nije moglo izbjeći, da je morao doći ili bi svakako došao. I svakom je bilo jasno, da ne mora da bude pogubno zlo. Ustav Palestine nije, kao i svaki drugi ustav, samo napisana artilija, nije samo skup članaka, ustanova i odredaba, nego stvarni odnošaj sada postojećih i djelujućih zakona. I ovaj nacrt nosi obilježje triju sila, koje dolaze u obzir kod izgradnje Palestine: židovskog naroda i židovskog stanovništva Palestine, Arapa i arapskog stanovništva i konačno Velike Britanije, koja je za Savez Naroda preuzela izvršenje mandata i njegovih odredaba. U nacrtu dolazi do izražaja svaki od tih triju faktora i daje svu mogućnost djelovanja i razvitka. Nacrt stvara temelje, na kojima se mogu stanovništvo Palestine i njene pojedinačne zajednice mirno jedni uz druge razviti; on pruža židovskom narodu svu mogućnost, da riješi preuzetu zadaću: da osnuje židovsku narodnu domaju; pri čemu mu je osigurana mogućnost svakog olakšanja i osiguranja sa strane palestinske i engleske vlade i najviša zaštita Saveza Naroda.

Naravno će se stvarno značenje ustava tek dokumentirati iz njegove uporabe i rukovodjenja. Mnogo toga zavisiti će o sa-

stavu i stajalištu, o simpatijama izvršnih oblasti. Da te simpatije postoje, potvrđuje i ovaj nacrt.

Ali još važniji je sastav i stajalište najvažnijih faktora: Židova i Arapa, koji su u Palestini pozvani, da zajedno žive i da zajedno rade. Napokon će zavisiti o samom židovskom narodu, da Židovi postanu u Palestini kvantitativno i kvalitativno onim faktorom, koji će omogućiti, da se sagradi živa židovska narodna domaja.

Engleska vlada doprinjela je ovim svojim nacrtom dosta tome.

Prva židovska pozicija na moru

Sredozemno more imat će sigurno u budućem razvitku Palestine veliko značenje. Osim velikog zanmenovanja za pomorski saobraćaj i ostali promet, koji omogućuje veze sa najudaljenijim zemljama, sredozemno more je važno još i u toliko, što u njemu imade mnogo blaga, čijim iskorišćenjem će se moći da koristi i izgradnja Palestine.

Prvi korak sa strane Židova već je u tome pogledu učinjen. Ribarstvo, koje se do sada iz raznih razloga nije moglo razviti, uzelo je u djelokrug rada u Palestini. Do nedavna dovažali su samo Arapi, opskrbljeni samo sa najjednostavnijim sredstvima, ribe na tržište u Jafu; pred neko vrijeme počela je jedna židovska grupa, da se bavi sa ribolovom, a ribe su donášali većim dijelom u Jafu i Tel-Aviv. Tako je židovski Tel-Aviv postao bazom nove mogućnosti zarade, što je u ovom slučaju od važnosti, jer more između Jafe i Tel-Aviva krije u sebi vrlo hranive vrste riba.

Jedna grupa ruskih Židova, koja se i u Rusiji, to jest na obali Crnoga i Azovskog mora bavila ribarenjem, bavi se danas ribolovom u Palestini. Oni posjeduju nekoliko brzih lađica, koje puštaju na 10—15 km. u more, da bi mogli uspješno bacati svoje mreže. Slijedećeg jutra vade mreže sa bogatim teretom.

nim novčanim sredstvima, koja su nužna za podupiranje mnogobrojnih sportskih društava. Priznajem, da nam do danas nije uspelo, da zadobijemo sklonost onih građanskih krugova, koji posjeduju mogućnost, da nas obilno podupiru.

U čemu je krivnja? Zar na omladinskom savezu ili na pojedinim građanima — športašima? Na njima je krivnja, jer su oduvijek vodili brigu samo za »svoj« klub, a smetnuli s uma interese čitave zajednice. Na njima je krivnja, jer su u želji za sportskim senzacijama zaboravili da u nas ima klubova, koji su tek u razvijanju i kojima je od kud i kamo veće potrebe, da ih se snažno podupre, nego li su te potpore nužne našim već snažnim pojedinim klubovima. I tako se događa, da naša dva tri kluba obiluju »mecenama« svake vrste, dok mnoga provincijalna društva žalosno životare.

Hoće li »sportski savez« ispraviti učinjene pogriješke? Ja vjerujem, da bi on to učinio nu istodobno da bi zapao u drugu pogriješku, koju sam gore spomenuo. Vodio bi brigu samo oko sportskog razvitka naših društava i time učinio atentat na sav naš dosadanji rad.

Omladinskom savezu treba dati sredstva za rad. Bez njih on ni uz najljepše programe nemože uspjeti. Oni, koji bi bili spremni da novčano podupru novi »sport-

Da bi se ribolovom mogli u većem opsegu baviti, potrebno je židovskim ribarima samo vlastito pristanište na obali, gdje bi njihove lađice bile usidrene i roba istovarena. Obala kod Jafe je tako ravna, da se lađe moraju usidriti razmjerno vrlo daleko od obale. Osim toga mogu tamo nastati i nesuglasice i trvenja između židovskih i arapskih ribara, radi konkurencije, koja postoji. Radi toga izabrali su židovski ribari drugo pristanište, i to tik do kuća u Tel-Avivu, otprilike na koncu Allenby ulice.

Ovo pristanište možemo i u sveopće židovskom interesu pozdraviti. Za Židove u Tel-Avivu je pitanje luke od velike važnosti. U interesu je Tel-Aviva, da luka bude na njegovoj obali, a ne na obali Jafe. Ova luka donijet će svu trgovinu, u Tel-Aviv, grad će se uspješno moći razviti, susjednim će se zemljištima podići cijena, a stanovništvo će brojem i blagostanjem porasti. Gradsko poglavarstvo Te-Aviva potvrdilo se sloga kod vlade, radi gradnje čvrstog drvenog mola, koji bi ribarima pružio mogućnost pristajanja. Mol bi se gradio tako, da bi u slučaju, kad bi Arapi činili iskrcavanju židovskih useljenika zapreke, mogli pristati i manji parobrodi. Pristanište se nalazi sasvim u području Tel-Aviva, koji, kako je poznato, čini za sebe samostalni židovski grad. Mjesto je uvijek čuvano od jednog židovskog redara.

Poznato je, da pitanje luke u Jafi nije još uvijek riješeno, jer nadležne vladine oblasti nijesu još zauzele jasno stajalište. Moguće imade to za židovsku stvar i neke prednosti; jer se može pretpostaviti, da će nagli razvitak Tel-Aviva s vremenom čitav problem luke okrenuti na dobro ovog novog židovskog grada. Ako potraje marljivost ljudi u Tel-Avivu, moguće ćemo jednoga dana čuti, kako kani vlada da spoji prvi moderni grad sa prvom modernom lukom. Tome u prilog ide i dobro građena obala Tel-Aviva, koja stoji u jasnoj protivštini prema uskim ulicama kod obale u Jafi. Vidimo po tom, kako mogu pojedina poduzeća u Palestini, da se među-

mena odvuкао bi svu našu omladinu u taj savez i ona bi posve smetnula s uma sve one ideje, koje su ju vodile, kad je na sletovima oduševljeno odobravala onima, koji su je upozoravali na opasnosti ovakovog cjepljanja.

Naš rad ima da bude jedinstven i čvrst, kao što treba da bude i naša vjera čvrsta i nepokolebiva. Ne vjerujemo onima, koji nas žele uvjeriti, da je uspješan rad moguć jedino onda, ako u raznim »savezima« podražimo mogućnosti intenzivnog rada. Za mene opstoji samo jedan savez u čijem krilu vidim sve mogućnosti za moj omladinski rad bilo na duševnom bilo na tjelesnom polju rada. To je Savez jevrejskih omladinskih udruženja, koji je već dokazao i koji će još često dokazati, da mu nad svim efektivnim momentanim uspjesima leži na srcu solidan rad na izgradnji jevrejskog i duševno i tjelesno zdravog čovjeka.

II.

Upozorivši ovako na opasnost, koja nam prijete zastranimo li od dosljednog provodjanja jednom prihvaćenog programa ja ću se malo pozabaviti sa argumentima, koje iznašaju prijatelji novog saveza.

U prvom redu ističe se često, da Omladinski savez ne raspolaže dovolj-

ski savez« neka svoja sredstva stave na raspolaganje omladinskom savezu. On će znati da ih upotrebi onako, kako će to interes čitave naše zajednice zahtijevati od njega.

Govorilo se i o tome, kako je nemoguće, da jedan referent R. O. omladinskog saveza obavi sav posao, koji se iz dana u dan gomila. Priznajem to potpunoma nu ne pada mi ni na kraj pameti, da iz toga povučem onaj zaključak, kojeg povlače prijatelji novog »saveza«. Ako je jednom čovjeku nemoguće da obavi sav posao, zašto da ne nadjemo ljude, koji će ga u njegovom radu poduprti. Mi imademo dovoljno stručnjaka napose u središtu R. O. Zašto da se Ti ljudi ne privuku na ovaj posao? I ako su građani, zašto da ne saraduju u redovima omladinaca. Nema bojazni, da će razlike u godinama prouzročiti nepotrebne nesuglasice. U takovom zajedničkom radu omladina će dati svoje oduševljenje za stvar, a naši će stariji u rad naš donijeti iskustvo svojih godina.

Čuvajmo se novih »Saveza«. Učvrstimo i ojačajmo ono što već postoji. Neka u nama ljubav za postojeće bude jača od želje za stvaranjem »novog«.

Vilo.

sobno potpomognu i unaprede, ako znadu lokalne interese dovesti u sklad sa općenitim. Tel-Aviv omogućuje postanak židovskog ribarenja time, što podiže zgodna pristaništa, koja će opet biti od velikog i odlučnog zamašaja za grad.

Druga grupa ruskih Židova bavi se opet dobivanjem soli iz morske vode. Zasada se dobiva u Palestini sol, koja se uvažava iz drugih zemalja, napose iz Egipta, gdje je vađenje soli veoma razvijeno. Palestina ima doduše i sama velike naslage soli oko Mrtvoga mora, ali je dobivanje skopčano za sada s velikim poteškoćama. Tu se napose opažaju loša saobraćajna sredstva između Mrtvoga mora i palestinskih trgovačkih središta. Prenos soli magarcima i devama tako je skup, da je uvožena sol jeftinija. Po statističkim podacima uvažava se godišnje oko 8000 tona soli u Palestinu.

Sir Herbert Samuel podijelio je židovskim poduzetnicima obrtnice, te je ishodio kod britske pomorske uprave i nužno dopuštenje. Ujedno im je uz najmanju cijenu dao zemljište na 99 godina. Londonski Economic Council hoće to poduzeće da finansira sa 54.000 funti šterlinga. Sa 15.000 tona, koje kane dobiti prve godine ne će biti samo pokrivena potreba Palestine, nego će se moći razviti unosni izvoz.

Ne možemo da zaključimo ove vijesti, a da ne spomenemo, da će dobivanje soli ići u korist i druge jedne gospodarske grane, koju su Židovi uveli u Palestinu. Radi se naime o fabrikaciji sapuna, pri čemu se mnogo preradjuje soda. I odavle se vidi međusobna veza pojedinih poduzeća obnove.

(Ziko).

Iz Jugoslavije

Sefardi u Zagrebu.

Predstojništvu izraelske bogoštovne općine u Zagrebu stigla je molba od bližu pedeset općinara, da se petkom na večer i subotom u jutro, kao i na visoke blagdane obdržaje, uz dosadanju, i služba božja sefardskim obredom.

Dok se čita ova molba, kao da se šire židovi dvorane, dočarava nam viziju iz davno prošlih dana, pred našim se duševnim okom pojavljuju lica, »kijeh sveto ime slovljaše na daleče«.

Senat republike dubrovačke vijeća o molbi dvojice otmjenih stranaca, koji traže azil pod zaštitom Svetoga Vlaha.

Humanista Didak Pirrho i doktor Amatus Lusitanus pitali su iz Pesara, hoće li se oni u slobodnoj republici smjeti da nastane, hoće li oni moći slobodno da vrše obrede svoje djedovske jevrejske vjere.

Jer obojica su bili Jevreji, ma da su odmah iza poroda — Jakob Flavius, — kako se je jošte zvao Didak — godine 1517. u Evori. a Ioao Rodrigues, 1511. u Castel Branca, kršteni.

Od godine 1497. nije smjelo više biti pripadnika jevrejstva u Portugalu, a kralj Manuel zabranio im je i iseljenje.

Svi progoni, lomača i tamnica nijesu ali mogli da spriječe Jevreje, da potajno vrše obred Mojsijev i da u istom odgajaju svoju djecu. — Prema vani kršćani, odgojeni na kršćanskim univerzama, čekali su tek priliku, da si u inozemstvu nadju slobodan zaklon. I tako su i dva prijatelja Pirrho i Rodrigues putovali kroz Francusku, Belgiju, Nizozemsku, Mletke u Feraru, Jakin i Pesaro.

Onda su viđali u Rimu pape, koji nijesu nipošto odobravali grozote portugalske inkvizicije. — Klemens VII. Paul III. i Julije III., dozvolili su Jevrejima neograničen boravak i slobodno vršenje vjere u papinskoj državi.

Amatus Lusitanus ili kako se je volio jevrejski nazivati Chabib, ostao je najglasvitiji liječnik svog vremena, čak iz daleke Azije došli su bolesnici u Ankonu i sam papa zvao ga je opetovano k sebi.

Nu došao je novi papa Julije IV. Na užas svih marana, koji su se već smatrali spašenim. U Jakinu je na lomači poginulo 24 Jevreja.

Dr. Amatus Lusitanus, glasoviti liječnik i njegov prijatelj slavni humanista Didak Evorensis, našli su zaklonište u Pesaru kod vojvode Guide Ubalba Urbinskog.

Ali i tu im je boravak bio ograničen. I pomislili su na Dubrovnik.

Dubrovnik bio je onda u uskoj vezi s Turskom, a u Turskoj je sultan Bajazet gostoljubivo primao sefarde, Jevreje iz Španije i Portugalske.

U Dubrovnik, tu trgovačku luku svjetskog glasa stigla je 1544. god. ladja, puna portugalskih Jevreja, kako to Baltazar de Faria javlja kralju Joau — i senat dubrovački pozove tu dvojicu naučenjaka, da se nastane u gradu. U Dubrovniku ustraja se prva jevrejska sefardska općina u hrvatskim i srpskim krajevima.

U Radu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti objelodanio je godine 1917. profesor latinskog jezika na zagrebačkoj univerzi dr. Djuro Körbler opsežnu radnju »Život i rad humanista Didaka Pira Portugalca, napose u Dubrovniku«.

Životopis njegov završuje dr. Körbler riječima:

»Malo je bilo rodjenih sinova Dubrovnika, koji su nam toliko koristili, kao taj došljak«.

Pjesme Didaka Pira izdao je o svom trošku biskup Tomo Natalić Budislavić.

Senat dubrovački obsipao je Didaka počasnim darovima — za jednu jedinu pjesmu 30. augusta 1582. sa 15 dukata.

U ono vrijeme, dok su Jevreji u Njemačkoj bili i te kako progonjeni i potišteni — u Dubrovniku je bio Jevrej dobar prijatelj Mavre Vetranica Čavčića, Nikole Gučetića, Dinka Zlatarića, Šime Benesića, Dinka Runjine, Mihajla Menuldića, bio je učitelj Ivana Gundulića i njegovih vršnjaka, član dubrovačkih poslanstva u Carigradu, čovjek slavan i slavljen.

Jevrej Amatus Lusitanus je u svom znamenitom djelu »Curationum medicinalium« opisao vješto zdravstvene prilike dubrovačke — i u cijelom učenom svijetu proširila se slava grada Dubrovnika, kao žarišta humanizma i tolerancije, u cijelom jevrejstvu slavio se je senat i grad dubrovački.

Sefardi došli su u Split — tamo, gdje je već u rimsko doba bila jevrejska općina u Solinu

Profesor na univerzi u Skoplju Dr. Grgo Novak izdao je 1920. studiju »Židovi u Splitu«, u kojoj čitamo:

»Sefard Daniel Rodrigues bio je trgovac velikih koncepcija — po njegovim osnovama morao je Split, da postane prva luka Balkana na jadranskom moru.

Splitska vlada je silno odlikovala Rodriguesa i potvrdila njegov izbor konzulom židovske narodnosti. Vrijedan slijednik bio je, — ne samo na čelu jevrejske općine, već i kao veletržac, kao pouzdanik generalnog providura, Josipa Penso. I tako je ova mala šačica sefarda i za Split značila sreću i blagostanje. Novak završuje: »Pa dok u analima Splita često nalazimo možda i prevelike hvale za Židove, ne možemo naći ništa, šta bi na njih ružnu sjenu bacilo!

Većina iseljenika Jevreja iz Španije našla je novi zavičaj u zemljama Islama. Bili su to najbolji sinovi jevrejstva, bili su ponos i dika našeg roda. Cijela naša jevrejska historija tek je veliki hvalospjev o tim ljudima, koji su tako vjerni, iako stalni bili u toj svojoj ideji, da su uza sve te grozne progone, uza sva obećanja ogromnog bogatstva i ugleda za slučaj pokrštenja ostali odani tradicijama Mozesa Maimonidesa, Jehuda Halevia, Ibn-Ezre i stotine drugih filozofa, pjesnika, literata.

Kad su došli sefardi, kaže naš veliki Graetz, živjeli su nekim, u ono vrijeme med Židovima nepoznatim ponosom, kao kneževi, čašćeni i štovani po cijelom stanovništvu židovskom i nežidovskom.

Jose vojvoda od Naxosa, bio je pouzdanik sultanov. najmoćniji muž u Turskoj — u Hamburgu, onda gradu najfanatičnijih luterana, gdje ni katolik ni kalvin, a kamo li Jevrej nije smio ni da vrši bogoslužbe, sefardski su Jevreji bili potpuno ravnopravni državljani, jednako uvaženi kao najmoćniji senatori. U Nizozemskoj je njihov udio u državnim poslovima, u svim granama znanosti i priverede uvijek bio jednak najodličnijim Holandezima, u Surinamu su oni bili moćni ugledni vlasnici plantaža. Engleska je na rijeci Manase bez Izraela, otvorila nakon četiristoljetne stanke svoje luke opet Židovima. Za sefarde vrijedi riječ Werner Sombarta »Gdje je Izrael, tamo izlazi sunce«.

U Bosnu kao i ostale pokrajine tadašnjeg turskog carstva donijeli su Sefardi blagostanje. procvat, napredak.

Dezolatne prilike, propadanje Turske kroz stoljeća djelovalo je i na tamošnje sefarde. U prekrasnoj, premalo poznatoj studiji sarajevskog nadržabina, dra. Morica Levija »Sefardi u Bosni« vidimo, kako su uza sva zapostavljanja i progone znali potomci onih ponositih senora sa obala Ebra i Guadalquivira očuvati vjeru, dići svoj ponos i ugled, nu ona silna židovska znanost, koja je bila njegovana u Cordobi, nestala je doskora. Sam dr. M. Levi kaže u tom djelu, da duševna plodnost sefardskih Jevreja, koja je u Španiji toliko dobra i duboka donijela, nije iza njihova uselenja u Tursku sasvim prestala. Djelovanje Mose Almoslina, Samuel Šulama, Ibn Jachjasa i Akriša za znanost, povijest i pjesništvo naći će potpunu ocijenu u povijesti židovskog znanja. To su ali bili zadnji uzdisaji umirućeg — sjaj sefarda u Turskoj prestao je u XVI. stoljeću. Uslijed protuznanstvenog, strogo ortodoksnog smjera kabalističkog misticizma, uslijed okrutnosti i globljenja paša, zapali su Jevreji u duboki teški san. Nasljednici velikih muževa, koji su u Španiji tako lijepo stvarali za sveopću svjetsku kulturu, kojim pripada najsajjnije poglavlje u jevrejskoj

paspori, nijesu više imali smisla za više
uševne tečevine, ostala je jedva sjena
nekadašnje veličine.

Novo je vrijeme nastalo u jevrejstvu,
među sefardima.

Pradavna općina u Beogradu snažno
roči naprijed jervejskim duhom. Va-
ovi neprestanih ratova su nekoliko puta
ništiti jevrejstvo i ako su i židovski sta-
ovnici morali kod neprestanih obsada, i
svojenja ostaviti svoj dom, i ako su se
aštrkali u sve krajeve, udarili temelj
efardskim općinama u Beču, Temešvaru
Varadinu — našla se je doskora nova
općina i tradicije nije nestalo.

Veliki i uvaženi rabini bili su u Beo-
radu — njihove knjige, njihova respon-
a čitala i uvažila su se u cijelom jevrej-
vu. Židovski duh, židovski običaji, nije-
u izumrli među sefardima. Ako već prije
etiri decenija Hajim Davičo objeloda-
juje u »Otadžbini« svoje crtice iz jev-
jskog života »Na Juliji« u bojazni, da
e sve to nestati, nije se to ispunilo.

Veliki rabin Dr. Isak Alkalay, pred-
ojnici općine Šemaja de Majo, Rafael
inci i stotine drugih nastavljaju tradicije
nih velikih predja, koji su nekad uza
ve progone bili ostali vjerni jevrejstvu
nih, koji su bili ponos i dika jevrejstva.
»Slovenski narod« sigurno nije filose-
itski list, ali kad piše o beogradskim
evrejima, mora priznati, da su ti Jevreji
otpuni rodoljubi, jednaki borioći za slo-
odu svoje domovine kao i drugi.

Novi duh vlada u jevrejstvu — og-
onne nekad razlike u jevrejstvu izme-
u sefarda i aškenasa ne postoje više.

Sefardi donijet će u Zagreb svoj čvr-
jevrejski osjećaj — oni će silnom svo-
m darežljivošću kao u svojim općina-
a doprinijeti rado općim jevrejskim
stitucijama. Njihov zahtijev, da se i
osebnim načinom obavlja bogoslužje,
lijev je tradicije — nu ne može i ne-
nije značiti separatizam, pa je posve
irrodno, da se zagrebačkim sefardima
mogući održanje bogoslužja po sefard-
tom obredu.

Danas cijelo jevrejstvo, koje ne želi
atajiti svoje etičke osebnosti, koje
e želi učiniti u narodnom pogledu sa-
oubojstvo, mora iz petnih sila saradja-
ati u jevrejskoj znanosti i kulturi.

U sefarda nije nikad bilo one lažne
amotne asimilacije — koja je tek plod
ustrijskih i magjarskih vlasti, sredstvo
ermanizacije i magjarizacije. I ljubav k
omovini nije ni u Holandiji ni u Engles-
oj, Italiji i Srbiji nikad tražila zatajenje
jevrejske narodnosti.

Sefardi donijeti će u Zagreb, u me-
opolu Hrvatsva, novu notu, koja će se
armonično ujediniti u zajednički cilj
ladog nadobudnog zagrebačkog jevrej-
va.

Dr. Lavoslav Šik.

Feliks Baum. Naš prijatelj Fela Baum
stavlja Zagreb, da se posveti svome
tronomskome zvanju. Ne ćemo tom pri-
tom da pjevamo dirljive hvalospjeve i
eći oproštaja. Ne pristaju tome preda-
ome radniku na polju cionizma, koji
tvstvuje vedrom krepkoćom za svoj
eal i koji energije svoga čuvstvovanja
nije da pretvara samo u pozitivna, vid-
va djela. U minulom Radnom Odboru
je bio duša Palestinskog ureda, drug
zaštitnik haluca. Sve do odlaska iz Za-

greba radio je i stekao velikih zasluga za
Keren Hajesod, podbadajući druge da ne
malakšu, ne malakšući ni sam nikad. Nje-
gov se zanos ne troši u riječima; samo
djela za nj su dokazi istinskog uvjerenja.

Kolo zagrebačkih cionista osjećat će
dugo i jako odlazak toga dragoga i dra-
gocjenoga čovjeka iz njegove sredine.

Haluc Josip Darsa

Izenada i neočekivano uslijedila je smrt
mladog i zaslužnog haluca grupe »Gjur-
gjevac«. Tjelesno izmučen od dugoga puća,
koji je u čijoj zimi trajao iz Zagreba do Ze-
muna punih 5 dana, stigao je radosnim sr-
cem opet u roditeljski dom, da ondje dočeka
dan odlaska u Palestinu. I sa toga puća donio
je u sebi klicu otrovne bolesti, koja ga tri
dana držala u neizrecivim tjelesnim mukama
i besvijestici, iz koje se dne 14. o. mj. u jutro
u vječni sanak preselio. Izgubivši s njime
nada sve požrtvovnog i oduševljenog Židova,
koji je od rane mladosti bio potpuno osvje-
dočen o velikoj budućnosti svoga naroda,
te o ponovnom procvatu židovske domaje u
Palestini. U toj svijesti nije mogao ino nego
stupiti u redove pionira. Kao haluc bio je ra-
din i savjestan. Njegova ljubav za židovsku
stvar te njegova neumornost u nastojanju da
postigne svoj cilj, izazvaše u njem nestrplji-
vost idealiste, koji je jedva mogao dočekati
čas, da ugleda zemlju svojih otaca. Neslu-
ćene poteškoće, a i mnoga razočaranja, koja
u svakom poduzeću časovito prečavaju skl-
dan razvitak, u njemu su naprotiv izazvali
heroičnu snagu i volju, da ih svlada, da im
se olme, te da si prokrci kakav novi put, koji
bi ga u najkraćem roku doveo u Cijon. Nje-
gova česlita duša i blago srce učiniše ga
svakom simpatičnim, a njegova požrtvovnost
i neiscrpiva radinost te nastojanje, da kod
svake prilike posluži interesu mladog haluc
— pokreta, zadivili su i poicali sve njegove
drugove. Njegov pokop pokazao je pravu
sliku žalosti, a ujedno impozantnosti. U kući
njegovih roditelja govorio je pred lijesom
nadrabin g. dr. H. Urbach, te se toplim ri-
ječima punim osjećaja opraštao od svoga
miloga te odličnoga učenika, koji je u cvatu
mladosti, tik pred oživotvorenjem svojih ide-
ala morao umrijeti. U ime sefardske općine
govorio je dirljivim riječima, koje su prisutne
do suza ganule, g. Moše ben Aron, a za
njim u ime mjesne cion. organizacije, pred-
sjednik g. Moric Sasson. Putem do groblja
pjevao je židovski muški pjevački zbor pje-
sme žalobnice. Nad grobom se opraštao od
pokojnika u ime jevrejske zemunske omla-
dine g. Josip Elias, a haluc Oton Bihaly
donio mu je zadnji zbogom od braće i se-
stara, halucim i halucof. Pokojnome Josipu
Darsi ušćuvali ćemo vječnu uspomenu, a
teško ožalošćenim roditeljima želimo jakost,
da podnose taj grozni udarac sudbine.

A. s.

Zemun. Primili smo od mjesne cijo-
nističke organizacije u Zemunu dopis, iz
kojega sa radošću razabiremo, da se ova
nekoć među najaktivnijim, a zadnjih go-
dina u cionističkom radu znatno za-
ostala mjesna organizacija opet na nov
život probudila.

Starina Isak Darsa, vrijedni naš
sumišljenik, uz saradnju nekolicine istak-
nutih radenika nije žalio ni vremena ni
truda da sklone što veći broj cionista da
pribivaju glavnoj skupštini mjesne cijo-
nističke organizacije, koja je održana
dne 29. siječnja o. g. u prisutnosti nekih
60 članova. Predsjednik Moric Sasson

prikazao je razloge i prilike, koje su spri-
ječavale uspješan rad organizacije i svo-
je izvode završio apelom, da se izabere
odbor, koji će sve svoje sile uložiti za
što uspješni rad organizacije. Nadrabin
dr. Urbach izvijestio je o radu i za-
ključcima Saveznog Vijeća u Sarajevu,
o deficitu prošlogodišnjeg budžeta, o sta-
nju halucim i osobito naglasio dužnost
svakog organiziranog cioniste, da mate-
rijalnim doprinosom omogući pokriće
lanjskog deficita i izvršenje ovogodišnjeg
radnog programa, što ga je S. V. povje-
rilo Saveznom odnosno Radnom Odboru
Ostupajućem odboru podijeljena je raz-
riješnica. Prihvaćen je predlog dra. Ur-
bacha, da se žene i djevojke posebno
organizuju i da saradjuju sa mjesnim od-
borom, napose da se na njih uzme obzir
kod obrazovanja minjanim, kako bi
se sabirni rad, osobito za Keren Haje-
sod što više intenzivirao.

Poslije glavne skupštine izvijestio je
dr. Arnold Schön o prošlogodišnjoj
šekel-akciji i njezinim uspjesima.

Novoizabrani odbor konstituisao se
dne 5. februara o. g. ovako: Moric Sas-
son, predsjednik, dr. Arnold Schön,
potpredsjednik, dr. Hinko Urbach, taj-
nik, Moše B. Aron, povjerenik za Ke-
ren kajemet, Pavle Bihaly, zamjenik
potonjega, Moreno Anaf, Sigmund Lö-
wy, odbornici.

**Izbori za predstojništvo bogoštovne
općine u Brodu.** U nedjelju, dne 19. o. mj.
obavio se izbor za predstojništvo bogo-
štovne općine u Brodu, te je izabrana li-
stina sa drom. Oskarom Spieglerom na
čelu.

Književnost

George Brandes navršio je 4. febru-
ara o. g. svoju 80-godišnjicu rođenja.
Njegova je literarna slava i kulturni uti-
caj na cijeli prosvijećeni svijet opća kul-
turna svojina čovječanstva, i suviše su
poznata, te bi ih ovdje trebalo posebice
isticati. O njegovu se židovstvu malo
zna. On sam nije se osjećao vezanim o
židovstvo, već ako negativno, kad ga
je i sam bolno osjetio, a bio je suviše po-
nosan, da ga zatajuje. Bilo je to naro-
čito u dva maha; jednom, kad mu je
zvanična carska Rusija branila kao Ži-
dovu, da dodje u Rusiju, a drugi put, kad
ga je ogorčio brutalni antisemitizam Po-
ljaka, naroda, za čiju se slobodu odušev-
ljavao i čiju je literarnu slavu pronio za-
padnim svijetom.

Bio je daleko od židovskih interesa i
židovske sredine. On, koji je obradio kri-
tički velik dio literature drugih naroda,
nije stigao da se bavi literaturom židov-
stva. Prema cionizmu gajio je hladno
poštovanje.

Sve ga to nije zaštitilo od toga, da je
jedan od najumnijih glava, Guiljelmo Fe-
rero, obradjujući psihološkom dubinom
probleme savremene Evrope, uz Nor-
dau-a i druge i njega ubrajao među ge-
nijalne ličnosti s izrazitim židovskim ose-
binama karaktera i duha.

ELSE KAUFER,
rođena Weber
ROBERT KAUFER

vjenčani.

Zagreb, mjeseca veljače 1922.

Vijesnik Povjereništva Židovskog narodnog fonda (Keren kajemet lejisrael) za Jugoslaviju.

Iskaz darova br. 3. od 6. do 21. februara 1922.

SAOPĆENJE POVJERENIŠTVA KEREN KAJEMETA.

»Gdjica. Mara Beraha, članica Povjereništva J. N. F. iz Beograda, verila se sa g. Haimom Benvenisti. Sumišljenica

Mara Beraha bila je od osnivanja ovog Povjereništva pa do sada jedna od najvrijednijih povjerenica, koja je primajući srcu stvar J. N. F. kao lično svoju, vršila povjerenu joj dužnost sa najvećom agilnošću. Iz priznanja za njen rad ovdašnje

Povjereništvo riješilo je, da povede akciju za njen upis u zlatnu knjigu J. N. F. Željati je, da pri tome odziv sumišljenika bude što veći -- jer se s-ca Beraha ovu moralnu nagradu s pravom zaslužila.

Jaar Jugoslavija.

Osijek: Povodom proslave dra. Huga Spitzera: Žid. ferijal. kolonija 5000.—, Josip Grünhut i supruga 5000.—, dr. Hugo Spitzer i supruga 51000.—, Braća Hahn 4000.—, po 2000.— Lav i Anka Singer, Karl Glesinger, Josip Kraus, po 1000.— Eugen Löbl, Vilim Vogel, dr. Aladar Klein, Geza Bošković, Hugo Schön, po 500.— Eman. Gross, po 400.— dr. Edm. Fischer, po 100.— Adolf Fischer, dr. Albert Städtler svega 624 drveća 31.200.—
Zagreb: N. N. povodom ozdravljenja n. i. dr. B. Stein 1000.—, Dr. Leon Kagan (Poltava), 100.— Marko Graf 50.—, Erna Fischer n. i. dr. Mandolfo 50.—, David Temes umj. čest. dr. Singeru 50.—, »Judeja« umjesto čest. dr. Singeru 300.—, Dr. Lavoslav Šik prig. vjenčanja dr. A. Singer—H. Friberger 400.—, I. Mevorach umj. čest. dr. Singeru 100.— svega 41 stablo 2.050.—
Cerević: Laura i Bernh. Brandeis 2 stabla 100.—
Prnjavor: Bruno Finkelstein 10 stabla 500.—
Uljanik: Adolf Goldberger 2 stabla 100.—
Priština: Jakov M. Koen 5 stabla 250.—
Zenica: Arthur Kraus 4 stabla 200.—
Beograd: Melamed i Almuslino 100.—, po 50.— Haim J. Almuslino, Moric J. Koen, Nišim J. Semo i Ješa J. Semo svega 6 stabla 300.—
Bijeljina: Jevrejska bog. općina 1000.—, Avram Finzi 1000.—, po 400.— Haim M. Papo, Sam. Elijan, po 250.—, Bohora Finzi, po 200.— Cvetko Ristić, Jako M. Kabiljo, Sam. Kraus i drug, Baruch Zadik ml., Majer A. Baruch, po 150.—, Wilh. Schwitzer, Vava Danon n. i. pok. Sara, Avram i Mošo Danon, po 100.—, Salomon Malz, Salamon K. Alkalay, Svežozar Krstić, Braća Danon n. i. pok. rodit. Avram i Sara Danon, Izak Perera, Izrael M. Alkalay, Izak M. Alkalay, Daniel Salom, Jako S. Kabiljo, Mošo Finzi, Braća Semo, Izak J. Alkalay, Haim Salom., Levi Hajon, Mošo Baruch, Haim J. Papo, Izak Papo, Zadik Baruch sen., Leo Nussbaum, Bern. Šlomović, Jos. Perera, Kalmo Baruch, Haim Baruch, Sal. I. Levi, Jako Alkalay, po 50.— Dušan Konstantinović, Salamon Kalderon, Lazo I. Semo, Arman Grünfeld, Bernh. Herzler, Sal. Montilja, Sara M. Danon, Vaso Tešanović, Judita M. Hajon, Matilda Kabiljo, Lila A. Kabiljo, Moric Altarac, Moric Kabiljo, Moric Montilja, Bernh. Stein, David Papo, Arpad Weil, Sumbul Winter, Rifka K. Alkalay, Josef S. Alkalay, Simson Hajon, po 60.— Sumbul Montilja, ukupno 164 drveća 8.210.—
Vinkovci: Lav Stein 500.—, A. Hirtweil 400.—, po 300.—, Mavro Schlesinger, Adolf Preiss, Ljud. Sonnenfeld, po 200.— dr. A. Deutsch, Vilko Arnstein, Jak. Schlesinger, po 100.— S. Hofmann, M. Wiener, Ernst Schwarz, po 100.— Disker, po 40.— Deutsch, po 25.— Sonnenschein, razno 65.—, Ružica Hercog na rastanku obit. Schlesinger 270.— Na zabavi žid. čitaonice: dr. Gorgijević 200.—, Sohr 100.—, svega 72 drveća 3610.—
46.520.—

Do sada darovano 1093 drveća. — Za popunjavanje šume treba još 8907 drveća

Opći darovi.

Gradačac: Albert Kabiljo 40.—
Tuzla: Na sijelu kod Halberstam 232.—
Koprivnica: Blanka Scheyer sab. prig. svačova Fride Hirschl—F. Tauss 400.— Malvina Beck 40.— 440.—
Sarajevo: Poslao Haim Papo Travnik, Prema Ž. S. 200.— N. N. za učinjenu pogrešku 1000.—, umj. cvijeća prig. zaruka Diane Abinun daruje obit. Moise Montilja 100.— umj. cvijeća zarukama Matilde Finzi dar. Estera Altarac 50.—, Jakob Maestro 40.— na sijelu kod Jakoba Melamed (Šabac) sabrala Bukica Koen Avramović 600.—, Ivica Hirschl za 1 kartu kongresa 203.—, ing. Schächter umj. cvijeća Eli Ungar 50.— na rastanku Morica Ozme sab. 460.— ing. dr. Schächter oklada 100.— na cijelu A. Pinto 145.—, A. Papo 164.— 3.114.—
Požega: U kući Jak. Gerškovića prigod. Barmicva daruje I. Davidović 300.—
Zagreb: Robert Veit 80.— dr. E. Deutsch za cigaru 40.—, Ada Klein za pobralimstvo sa O. P. 40.— O. P. 20.—, Weinberger 14.— 194.—
4.320.—

Samooporezovanje.

Sarajevo: Židovsko nac. društvo 600.—, Bernardo Klein 300.— Anton Lehr 270.—, Žid. ašk. gosp. društvo 180.—, Jevr. društvo Ahdus 120.—, Menahem Papo 120.—, Izak Perić 60.—, dr. Žiga Bauer 60.—, Haim Ozmo 60.—, Izidor V. Levi 30.— dr. Moric Levy 30.—, Mihael Ast 15.—, Izak Salom 15.—, Nehemija Finzi 15.—, David Salom 12.— I. A. Papo 6.— Avram Maestro 90.—, Leon Romano, 100.—, S. Hahanović 90.—, Milka Hirschl 40.—, Ella Ungar 40.—, Erna Papo 40.—, H. Baruch 40.—, Estera Kattan 25.—, Moric Wasserstein 15.— Sida Alkalay 120.—, J. Zvecher 25.—, C. Zvecher 25.—, Moric Wasserstin 25.—, Pepi Pinto 25.—, Kika Levi 32.—, Rika Alkalay 25.—, Luna Pinto 40.— M. Altarac 6.—, Estera Kampos 30.—, Rahela Maestro 36.—, Renata Maestro 10.—, Rifka Pinto 36.—, Bi. Samokovlija 27.— Jos. S. Altarac 24.—, Rifka Pinto 18.—, Eliša Musafija 50.—, Haim Danithi 20.—, Iso Herman 15.— Estera Kattan 15.— Moise Maestro 30.—, dr. Wessel 10.— Eliezer N. Papo 6.— Erna Izrael 6.— I. A. Papo 6.— 3.039.—

Zlatna knjiga.

Sarajevo: Odbornici Žid. nac. društva n. i. Silvio Papo prig. njegova vjenčanja 1.580.—

Škrabice.

Kula: Hilda Gerber 212.—
Gradačac: Menahem Kabiljo 80.—, Benjamin M. Kabiljo 116.—, Jakob M. Kabiljo 108.—, Artur Kraus 56.—, Abraham Rotenberg 35.— 395.—
Karlovac: Ljubica Knjažanskaja 32.—, Karlov. žid. oml. 46.—, Sigm. Rechnitzer 28.— 106.—
Bijeljina: Joži Alkalay 45.—, Rifka Alkalay 16.—, Jos. Alkalay 26.—, Kalmi Moni Alkalay 32.—, Kučo Alkalay 8.—, Rifka I. Alkalay 374.—, Mayer Baruch 25.—, Kalmi Baruch 108.—, Zadik Baruch sen. 261.—, Bethaknesel 51.—, Mošo Baruch st.

196.—, Danon 73.—, Vava Danon 73.—, Mošo Finzi 20.—, Avram Finzi 250.—, Arman Grünfeld 30.—, Mošo Hajon 112.—, Sam. Kraus i drug 40.—, Rafael Löwy 14.—, Simha Montilja 62.—, Jak. Perera 24.—, Jos. Perera 16.—, Jos. Perera 109.— Braća Semo 12.—, Bernard Šlomović 100.—, Il. 84.—, Sam. Winter 120.—, Žid. banka 170.— 2.406.—
Tuzla: Robiček 70.—, H. Herman 48.—, Wasserstein 42.—, Klein 41.—, nacionalno društvo 61.—, Goldstein 40.—, Mayer 40.—, Breiner 33.—, Žid. banka 30.—, Klipel 22.—, Domany 20.—, Fürth 20.—, Schwarzberg 12.—, Altarac 10.—, Drechsler 10.—, Steiner 10.— Eisenstein 5.— 514.—
Zavidović: Ališa Altarac poslao 180.—
Bos. Gradiška: Gross 120.—
Zenica: Ješua Salom 50.—
Vinkovci: Čitaonica 50.—
Koprivnica: Svraštite Križ 500.—, Vlado Fischer 151.—, Marta Hirschl 135.—, Jos. Spiegler 100.—, Julio Grünberger 100.—, Srednj. oml. udruženje 124.—, Jak. Hirschl ml., Zvonko Kollman 80.—, Rikard Kollman, 80.—, Terezija Löbl 77.—, Jos. Fuchs 75.—, David Kollman 72.—, Izr. bog. općina 70.— Vilim Grünwald 60.—, Vilko Kollman 60.—, Hermina Mayer 60.—, Izidor Hirschl 56.—, Geza Hirschl 56.—, Hugo Heinrich 52.—, Leo Wolfensohn 50.—, Hinko Hirschl 50.—, Žaki Rosenberg 48.—, Milan Scheyer 43.—, Pavao Pichler 42.—, Sandor Singer 40.—, Ferdo Neufeld 35.—, Margita Würzburger 34.—, Leop. Fuchs 31.—, Adolf Scheyer 30.—, Jos. Schwarz 22.—, Zora Schwarz, 22.—, Ignac Gross 22.—, Makso Perera 14.—, Würzburger Grünwald 9.—, David Levi 8.— 2.500.—
Zagreb: David Spitzer 148.—
Priština: Izak Baruch 680.—, Jak. Adičes 240.—, Kutjel B. Ašer 160.—, Jakob M. Koen 100.—, Avram Mandil 108.—, Izak Kohen 80.—, Izak Adičes 40.—, Ašer B. David 42.—, u sinagogi 130.—, 1.580.—
8.261.—

Masline.

Kula: Tereze Heiman prig. god. smrti oca Daniela Haiman 50.—
Karlovac: Schlossberg, u vrt Alberta Birbauma 200.—
Zagreb: dr. H. L. u vrt Amalie Löwy Preisner 800.—, društvo kod obit. Steinhof u vrt Elle Wachs 200.— Josip Wachs 50.— 1.050.—
Vinkovci: Umjesto vijenca na odar pok. Davida Hirtweila daruju: Fana Steiner 400.—, Stefi Fürst 120.—, Kamila Mayer 120.—, umj. vijenca pok. Jak. Reichu 200.— 840.—
2.140.—

Darovi kod tore.

Sarajevo: Salamon Kabiljo 400.— Moric Sternberg 350.—, po 200.—, dr. Zora Haim Izak Finzi, Jak. Haim Levi, po 100.—, dr. Levi, Elias Salom, po 80.— Izak Jos. Kabiljo, po 50.— Rikov Samuel, Moric L. Gaon po 20.— Jonas Koppelman 1.750.—

Za učinjene usluge.

Zagreb: Herman Neuman za uslugu N-a 300.—

Dječji sab. arci.

karlovac: Albi Fröhlich i Leo Horovitz 424.-
 elacrkva: Juliska Iritz 114.-
 uzla: Imre Fischer 564.-
 riževci: Helenka Pollak 300.-, Bran-
 ko Pollak 280.-, Vlado Schwarz 180.-,
 Ervin Straus 176.-, Oton Straus, 102.-,
 Ela Deutsch 80.- 1.118.-
 Zagreb: Ervin Ledeci 190.-
 ršac: Magda Balog 402.-, Ana Kerpel
 400.-, Jenö Schwarz 392.-, Andrija Fruch-
 ter 324.-, Mikloš Balog 250.-, Erži Mül-
 hofner 310.-, Szeren Gräber 230.-, Bernat
 Bencion 204.-, Edit Steiner 200.-, Edit
 Fruchter 199.-, Irena Weissberger 154.-,
 Tibor Weissberger 128.-, Jolan Farkaš
 80.-, Margit Weiss 42.-, Ella Szabadi
 20.- 3.335.-
 5.745.-

Obiteljska darovna knjiga.

karlovac: Prig. Barmicve Djure Sika da-
 ruju: Ziga Kramer 50.-, po 40.- Edo Po-
 lancer, Gustav Herrnstein, Weis, Wein-
 berger, S. Büchler, Leo Ebenspanger po
 20.- Egon Goldner, Leo Weinberger,
 Oton Rechnitzer, Gjuro Šik 370.-
 riževci: Prig. Berimila u kući Josipa
 Jelke Goldberger daruju: po 100.- Josip
 Goldberger, Breyer, (Jaska), A. Gold-
 schmiedl, Jak. Hirschl, Mavro Deutsch, po
 50.- Ivo Neuman, po 40.- dr. Engel, dr.
 Weiss, dr. Rosenberg, Klarić, Schönbaum,
 Hirschberger, F. Goldschmidt, Marko Deu-
 sch, Rofter, Schubinski, S. Grossman V.
 Hirschl, Scheyer, po 20.- Ravdnic, Nem-
 šić 1.110.-
 arajevo: Prig. Barmicve sina Alberta
 Ahijasa daruje majka 100.-, Prig. Berit-
 mile Ichaka Levi, sina Davida Lévi 1.200.-
 Na vjenčanju Sare Levi-Juda Izak Levi
 260.- 1.560.-
 inkovci: Prig. vjenčanja Janke Zilzer-
 Rudolf Grof 720.-
 hać: U kući Jude S. Löwy sabr. prig.
 vjenčanja Bukice sa Davidom 1.137.-
 ožega: Prig. Berimila u kući Otona
 Adlera daruju po 500.- Jos. Adler, Oton
 Adler, Sam. Spitzer, Hugo Adler po 400.-
 Leo Steiner, po 200.-, Ernest Adler, po
 100.-, Sam. Haas, Šandor Adler, Milan
 Šterk, Mavro Haas, Jakob Roth, Adolf
 Horsch, po 40.- dr. P. Keller, Josip Weiss-
 mann, Zarko Adler 3.320.-
 8.217.-

Pregled.

Unišlo je dakle iz Hrvatske, Sla-
 vonije i Dalmacije K 50.440.-
 Iz Bosne i Hercegovine K 25.591.-
 Iz Srbije K 2.130.-
 Iz Vojvodine K 3.711.-
 Ukupno K 81.872.-

Od 1. I. do 21. II. unišlo je sveukupno
 K 156.991.50.

Ispravak.

U »Židovu« br. 1. iskazana je svoća iz
 Tuzle sa K 2736.- pod: »Opći darovi, a fre-
 ba da je razdijeljena ovako :

Dječji sab. arci: Esperanca Pinto
 736.-, Alma Herman 534.-, Izidor Finzi
 400.-, Hans Stindler 352.-, Leon Romano
 244.-, Lunči Levi 206.-, Gerta Spitzer
 124.- i Mili Wasserstein.

Dar kod tore: Izidor Finzi 40.-

DIONIČKO DRUSTVO „MERKUR“

VELETRGOVINA I KONFEKCIJA PAPIRA

TELEFON: 17-95 **ZAGREB** BRZOJAVI: PAPMERKUR
ILICA 31

Veletrgovina Vlastiti proizvod
 pisaćeg, risaćeg, novinskog, te omot- bilježnica, notesa, blokova i konfek-
 nog papira cija svih proizvoda i papira

Tvorničko skladište
 kuverata, te pisaćeg i risaćeg pribora

Zefiri, kretoni, vuneni deleni, mo-
 lino i ostala manufaktura kod

IMPORT SLAVKO HIRSCHL

ZAGREB — ILICA 47 (dvorište desno)

VELETRGOVINA KRATKOM I PLETENOM ROBOM

C. D. GAON

JELAČIČEV TRG 23 ZAGREB TELEF. INT. 23-72

SKLADIŠTE ČIPAKA, VRPCA, VEZIVA, OGRLICA, KRAVATA, SVI-
 LENIH RUBACA, ČARAPA, RUKAVICA, MAJICA, GAČICA ZA
 KUPANJE, RUPČIČA, DUGMETA I DRUGIH ARTIKLA

Čokolada Manner Wien

Zastupstvo i Skladište,

A. ROMANO

AKADEMIČKI TRG BR. 8

STROJARSKO DRUŠTVO „SILA“

BUČAN, ERŠIŠNIK I HANDL

TELEFON: 22-94 BRZOJAVI: SILA ZAGREB

ZAGREB
 DRAŠKOVIČEVA UL. BR. 11

POPRAVLJA, MONTIRA, IZRADJUJE I
 PRODAJE STROJEVE I STROJNE DI-
 JELOVE. — PRODAJA STROJARSKOG
 MATERIJALA. — LJEVAONICA ŽELJEZA
 I KOVINA.

Inštalacioni zavod MILAN FREIBERGER ZAGREB

Bakačeva ulica 5.
 Telefon broj 6-14.

Uvadjanje elektr. pogona (centrala),
 Dynamo strojeva,
 elektromotora, elek. rasvjete, kućnih tele-
 fona. Preuzima sve popravke isie struke.

1700

TRGOVCI!

Prlje nego li što pokrijete vaše potrebe
 u kolonijalnoj, delikatesnoj i živežnoj
 robi, zatražite cijeniak veletrgovine

Arnold Fleischhacker ZAGREB

Marovska ul. 18 Telefon 9-38

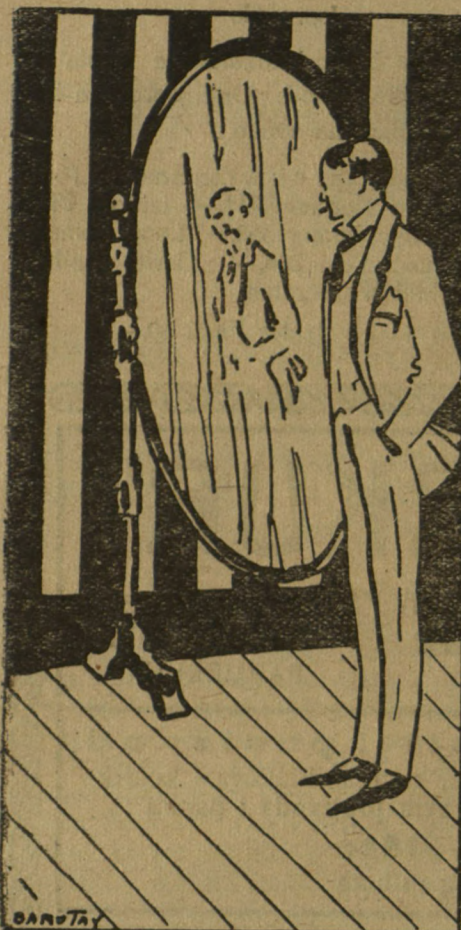
Opće poznata brza i solidna podvorba

Prva hrvatska veletrgovina željeza i željezne robe

Ferdo Hirschl k. d.

Jelačićev trg 13 ZAGREB Telefon br. 279
 Poslovnica: Petrinjska ulica broj 4

Preporuča svoje bogato skladište že-
 ljezne robe, posudja, gospodarskih
 strojeva, kućnih uređjaja, te sve vrste
 gradjevnih potrebština. **Solidna roba,**
 brza posluga, cijene umjerene.

**LJUDEVIT
PRÄGER
KROJAČKA
DVORANA
D. D.
ILICA
17
KUC'A ORŠIĆ**

KROJAČKA DVORANA
ZA GOSPODU

HINKO GRAF

ZAGREB
BERISLAVIĆEVA ULICA 4

Izrađuje odijela najmoder-
nijeg kroja. — Veliki izbor
engleskih prvorazrednih
štofova. Cijene umjerene!

Čast nam je obavijestiti,
da smo našu radnju prese-
lili iz Trenkove ul. 20 u

Ilicu broj 45

Ferdo Schwarz i drug
Skladište D. M. C. robe

Na veliko | Na malo |

Vanilija-Bourbon

berber i kalifat datulja, kandirano voće, ma-
laga grozdje itd. uz najjeftiniju cijenu kod tt.

J. DRAGONER
Zagreb, Zrinjevac broj 15.

Jedino najveće specijalno skladište krat-
ke nakitne i pletene robe samo na
veliko, niske cijene, solidna podvorb

Dragutin Uilmann, Zagreb
Ilica 36 | Ilica 36

T A H E I A

MEDJUNARODNO SPEDICIJONO PODUZEĆE
Jelačićev trg 23 **ZAGREB** Telefon br. 16-12

Internacionalni transporti. Tranziranja robe.
Uskladištenja. Svakovrsni prevozi.

Carinsko-posrednička poslovnica

Tvorničko skladište engleskih i čeških **štofova** i manufakturne robe

Ljudevit Stiasny - Zagreb

Brzjavni: „Lasny“

Samostanska ulica broj 3

Telefon br. 26-46

**Koncesijonirani berzijanski
agent i komisijona radnja**

Prima posredovanje hrane, mlinskih proizvoda, ži-
votnih namirnica i kolonijalne robe, koje sa naj-
većom tačnošću obavlja za tuđi račun. Prima ko-
misijonu robu u vlastite magazinske prodaje radi.

Rajić i Isederer, Novi Sad (Wagnerova palača)

Telefon: { kancelarija 3-97 | Brzjavni: Rader
stan 42

Tekući račun kod Gradjanske Banke filijala Novi Sad

PRISPJELO

KONAC

MIEDER - PAS - METLA

**CTI ARTIKLI: AIDA, LUCIA, MARIA,
GEISHA, ORO. INTRA,
TRIPOLI, UNTERFADEN ITD.**

RAZNI PAMUCI ZA PLETENJE ČA-
RAPA, SKOLSKI PAMUK 9/20, ČARA-
PE MUŠKE, ŽENSKE I DJEČJE, ZIM-
SKE I FLOR. KAO I OSTALA KRATKA
ROBA KOD TVRDKE

BRAĆA WALDER I DRUG

ZAGREB - JELAČIĆEV TRG BROJ 23.
BRZOJAVI: »BEWA«, ZAGREB

**VANJSKE NAUČBE
IZVRŠUJU SE
TOČNO I SAVJESNO**

„Samum“

Glavno skladište
cigaretpapira
Albert L. Ozmo, Sarajevo
Kralja Petra ulica 23
Telefon 805

„Abadie“

sve vrsti

VREĆE

iz jute, tekstilita i papira nove i upo-
trebljene u svim dimenzijama za bra-
šno, posije, ugajl i t. d., dobiju se
najjeftinije kod tvrtke

SCHOTTEN I DRUG

Vinovačeva 13 ZAGREB Telefon 19-65

Kupujemo sve vrsti upotrebljenih vreća
uz najveću dnevnu cijenu —
Zavod za posudjivanje nepremovnih ponjava

Asbestni skrlijevac

cement, vapno, opeke,
betonsko gvožđe, traverze
i sav gradjevni alat, te materijal
prodaje na veliko:

„GRADIVO“ trgovačko društvo za
promet gradjevnim-
i tehničkim materijalom

ZAGREB Bogovičeva ulica br. 5
Telefon 5-55 Brzjavni „Gradivo“